

מפתח

11	הקדמה
17	שער היחוד והאמונה

פירוש ועיונים

51	חינוך קטן
75	פרק א
99	פרק ב
131	פרק ג
157	פרק ד
195	פרק ה
211	פרק ו
237	פרק ז
323	פרק ח
339	פרק ט
371	פרק י
405	פרק יא
427	פרק יב
439	סיכום כללי

הקדמה

ספר התניא כפי שיצא לאור על־ידי אדמו"ר הזקן בפעם הראשונה בשנת תקנ"ז, כלל שני חלקים: "ספר של בינונים" ו"שער היחוד והאמונה". שני חלקים אלה מרכיבים יחד חיבור אחד גדול שנועד להסביר את דרך עבודת ה' על־פי תורת החסידות שגילה מורנו הבעש"ט.¹

החלק הראשון, "ספר של בינונים", עוסק בהדרכה כיצד צריכה להיות עבודת האדם על־פי דרך החסידות. כנכתב בדף־השער של הספר, שהוא "מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו. לבאר היטב איך הוא קרוב מאוד בדרך ארוכה וקצרה בעזה"י".

החלק השני, "שער היחוד והאמונה", עוסק בביאור ענייני האמונה ואחדות ה'. אמונה זו, היא היסוד לעבודת האדם באהבה ויראה פנימית על־פי דרך החסידות, כנכתב בסוף ההקדמה לחלק זה: "ראשית הדברים המעוררים את האהבה והיראה ויסודן היא האמונה הטהורה ונאמנה ביחודו ואחדותו יתברך ויתעלה".

כלומר: אחד היסודות של עבודת ה' על־פי דרך החסידות הוא, שהעבודה תהיה מתוך חיות ורגש, ויחד עם זאת מתוך ביטול. החסידות דורשת גם אהבה לקב"ה והתלהבות בקיום מצוותיו, וגם יראה וביטול למלכותו. והיסוד להתעוררות האהבה והיראה הוא – האמונה באחדותו המוחלטת של הקב"ה.

החלק הראשון, העוסק בביאור דרך העבודה עצמה, גם הוא מציג גישה מחודשת לגמרי לעבודת ה' על־פי חסידות. כאשר יהודי מכיר את מעלת הנפש־האלוקית שיש

(1) ראה היום יום כ' כסלו.

(2) ספר התניא הוא הספר הראשון והיחיד, מבין החיבורים שחוברו על־ידי תלמידי הבעש"ט והמגיד ממעזריטש, שמטרתו היא להציג את דרך העבודה על־פי חסידות. כל שאר הספרים שחוברו, בחב"ד ובחסידות הכללית, הם דרושי חסידות לפי סדר הפרשיות וכיו"ב.

בו, שהיא חלק אלוקה ממעל ממש, ויחד עם זאת הוא מכיר היטב את נפשו־הבהמית ותכונותיה, את מבנה הכוחות של שתי הנפשות – השכל והמידות, והלבושים – המחשבה, הדיבור והמעשה, כללות עבודת ה' שלו מקבלת משמעות אחרת לגמרי.

אולם נדמה, שבחלק השני החידוש שמתווסף בנושא אחדות ה' על־פי התניא הוא הרבה יותר גדול. על־פי תורת חב"ד, כל המושג אחדות ה' משתנה: עניין האחדות אינו מצטמצם רק לכך שאין עוד אלוקה ח"ו מלבד הקב"ה (אלוקה במוכן שליט), דהיינו שאין לשום מציאות שליטה כלשהי מלבדו יתברך, אלא יתירה מזה – הוא יתברך המציאות האחת והיחידה הקיימת, ואין עוד שום מציאות זולתו יתברך.

כלומר: הביאור ב"שער היחוד והאמונה", ובמאמרי החסידות שנאמרו אחר־כך, בעניין אחדות ה' אינו רק תוספת עומק בעניין האחדות, אלא הוא מגלה יסוד חדש באמונה זו. הביאורים העמוקים של החסידות בעניין זה אינם הוכחות שכליות ופלפולים בנושא האחדות, אלא הם מבהירים לאדם במה הוא צריך להאמין. כשם שאדם שאינו יודע לשון־הקודש, אמירתו "שמע ישראל . . . ה' אחד" אינה מבטאת כלל שהוא מאמין ש"ה' אחד" (שהרי ייתכן שהוא חושב ש"אחד" היינו שנים), כך אדם שאינו יודע ומבין את מלוא המשמעות של עניין אחדות ה' – שאין עוד מציאות מלבדו פשוטו כמשמעו – אמונתו באחדות אינה שלמה. כל עוד בעיני האדם יש מציאות עצמאית כלשהי, או שבמחשבתו הוא נותן חשיבות למושג כלשהו מלבד הקב"ה – חסר אצלו באמונה באחדות ה'.

■

אמונה טהורה זו נוגעת גם להנהגת האדם בפועל ממש. כאשר הוא חושב בדעתו שיש עוד כוח או מציאות מלבד הקב"ה, ההסתכלות שלו על עצמו ועל העולם שמסביבו היא כעל מציאות קיימת, אלא שהקב"ה חזק ממנה ושולט עליה. אולם כאשר הוא יודע שכל תוכנו של העולם אינו אלא זה שהוא מתהווה בכל רגע מהקב"ה, ומלבד זאת אין לו שום תוכן משל עצמו – ההכרה וההרגשה שלו בהשגחתו הפרטית של הקב"ה על כל דבר המתרחש בבריאה, מאירה בגלוי יותר. ככל שיהודי חושב יותר על הנוכחות המוחלטת של הקב"ה בכל פרט, וכיצד הכול מתהווה ממנו בכל רגע, ההרגשה שלו בכך שהקב"ה מנהיג את העולם בכל עת ורגע ומנהל את כל הדברים המתרחשים סביבו – נעשית יותר ויותר טבעית.

ידיעה זו גם מעוררת בו כוחות פנימיים בכללות עבודת ה' שלו. כאשר יהודי מתבונן בכך שדבר ה' נמצא וקיים תמיד בתוך הנבראים, ואילו יפסיק הקב"ה לרגע להוותם,

מיד הם יחזרו להיות אין ואפס ממש, ויחד עם זאת הוא יודע שהמטרה לשמה בורא הקב"ה את העולם בכל רגע היא "בשביל ישראל שנקראו ראשית ובשביל התורה שנקראת ראשית"³ – הוא יגיע למסקנה שכל מה שקיים וכל מה שמתרחש, הכול הוא בשביל ישראל ובשביל התורה. זוהי כל מציאות העולם, ומלבד זאת אין לו כל מציאות וחשיבות.

דבר זה יקבע בשכלו ובליבו את ההכרה, שהעולם הגשמי אינו סותר ומפריע לעבודת ה', אלא להיפך, כל עניינו הוא לסייע ולעזור לעבוד את ה'. בכל דבר שהוא פוגש, הוא רואה כיצד הוא מסייע לעבודת ה': או בדרך חיובית – על-ידי ניצול הדברים המותרים לשם-שמים, או בדרך שלילית – על-ידי דחיית הדברים האסורים וההתגברות על כל המכשולים, שתוכנם הפנימי הוא – היותם מחשלים, מתזקים ומעוררים.

ידיעה והבנה זו מוסיפים בעבודת ה' של כל אדם מישראל, כל אחד לפי ערכו. יהודי שמצד מעמדו ומצבו מתמודד עם פיתויי היצר וניסיונות, ההכרה באחדות ה' המוחלטת נותנת לו עידוד רב וחוסן פנימי. כאשר הוא ידע ויבין שאין מציאות אמיתית של דבר הסותר לקב"ה ולתורתו, אלא כל מטרת ההתנגדות היא רק בשביל לעוררו לעבודה פנימית יותר – ההתמודדות תהיה קלה הרבה יותר. הוא ירגיש שאין כאן מציאות אמיתית המפריעה, אלא גם המנגד עצמו רוצה בהצלחת נפשו-האלוקית.

וגם יהודי בעל-מדרגה, העובד את ה' בכל כוחו בכל רגע, מקבל עומק חדש בעבודתו מידיעה זו. גם אצל בעל-מדרגה, המציאות האישית מצטיירת כמציאות נבדלת מהקב"ה, ובדקות דדקות ניתן לומר שבעבודתו מעורבת ישות. וכלשון אדמו"ר הזקן בתניא פרק לה, שאפילו "צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים", "הרי לית מחשבה תפיסא ביה כלל באמת" – גם עבודתו של הצדיק גמור, מצד עצמה, אינה "תופסת" בקב"ה ממש. והטעם: "כי אמיתת ה' אלוקים אמת הוא יחודו ואחדותו שהוא לבדו הוא, ואפס בלעדו ממש. ואם כן זה האוהב שהוא יש ולא אפס – לית מחשבה דיליה תפיסא ביה כלל". הקב"ה הוא מציאות כזו שאין עוד מלבדו ממש, לכן כל דבר שהוא בגדר מציאות, אפילו הדקה ביותר, אינו יכול "לתפוס" באחדותו.

"ואין אור ה' שורה ומתגלה בו אלא על ידי קיום המצות שהן רצונו וחכמתו ית' ממש בלי שום הסתר פנים" – הדבר היחיד שיכול לקשר יהודי עם הקב"ה עצמו, הוא רק קיום רצונו. רק על-ידי הדברים שהקב"ה עצמו קבע שבהם ובאמצעותם הוא מתגלה – יהודי יכול להתקשר באור-אין-סוף. כאשר יהודי בעל-מדרגה לומד תניא ומתעוררת

(3) פירוש רש"י על התורה בתחילתו.

בו ההכרה בעניין זה, דביקותו בתורה ובמצוות, המקשרים אותו עם הקב"ה עצמו, היא באופן פנימי ועמוק הרבה יותר.

■

מבואר במאמרי חסידות, שמצד עניין אחדות ה' המוחלטת, היה ניתן לחשוב שכיוון ש"אין עוד מלבדו" כפשוטו ממש – אכן אין שום מציאות מלבד הקב"ה, וכל מציאות העולם הנראית לנו אינה אלא דמיון ואחיזת-עיניים בעלמא. ובכדי לשלול מסקנה זו נדרשת תורת החסידות להביא ראיה לקיומו של העולם מהתורה עצמה: תורת אמת אומרת "בראשית ברא אלקים" – הקב"ה מעיד בתורתו, שאכן התרחשה פעולה כזו של בריאת עולם! יתירה מזו: עניין זה מוכח מעצם הציוויים של התורה: התורה מצווה את היהודי להניח תפילין, להתעטף וללבוש ציצית. אם העולם הוא מציאות דמיונית בלבד, הרי שגם התפילין והציצית הם דמיוניים ח"ו. דבר כזה כמוכן לא ניתן לומר. התורה ומצוותיה הן בודאי אמת מוחלטת. אם-כן תורתו של הקב"ה עצמה מוכיחה שהעולם אכן קיים במציאות⁴.

ההבדל בין אדם שמכיר במציאות העולם כי מורגש אצלו בטבעיות שהעולם הוא מציאות קיימת, לבין אדם שמכיר במציאותו אך ורק מפני שהתורה עצמה מוכיחה על כך, הוא לא רק מהו המקור למידע, אלא גם בעולם איתו יש לאדם קשר: אם מציאות העולם מובנת מאליה, זאת אומרת שבעצם לגביו ישנה מציאות של עולם! הגדר של דיו הוא דיו, והגדר של קלף הוא קלף, אלא שניתן להשתמש בדברים אלו לשם קיום מצוות תפילין; אולם כאשר כל עצם מציאות העולם קיימת אך ורק מפני שהתורה מוכיחה שהעולם קיים – זאת אומרת שתוכנו של העולם אינו עולם; עולם בתור עולם אינו קיים כלל. קיומו נובע רק מכך שישנם ציוויים בתורה להניח תפילין וללבוש טלית, ולכן נברא עולם גשמי שבו מתבצעים ציוויי התורה. כל מה שהאדם רואה בדיו ובקלף הוא התממשות דיני התורה בלבד.

וגם ההסתכלות של האדם על עצמו משתנה לגמרי. יש יהודי שרואה את עצמו כמציאות קיימת אלא שהקב"ה, מלך העולם, ציווה אותו לקיים מצוות. בעיניו ישנה מציאות של אדם עם ראש ורגל, אלא שאדם זה מקיים את הרצון העליון; אבל יהודי שלמד והבין שכל מציאותו שלו ושל העולם כולו אינה אלא מה שהקב"ה מהווה אותם בכל עת ורגע, וכל זאת הוא בשביל "לשמש את קונו" – הוא מרגיש שכל תוכן מציאותו אינו אלא התממשות הרצון העליון בפועל. וכלשון חז"ל⁵ "אני לא נבראתי אלא לשמש

(4) ראה הדרנים על הרמב"ם וש"ס עמ' נד.

(5) סוף מסכת קידושין (על-פי גירסת הש"ס כת"י. וראה גם ילקוט שמעוני רמז רעו).

את קוני": מציאות של "אני" כלל לא קיימת – "לא נבראתי"; כל מה שקיים הוא רק דבר אחד – הקב"ה ורצונו, וכל קיומו של האדם הוא "לשמש את קוני" – כיוון שעלה ברצונו שיהיה אדם שיניח תפילין, לכן נברא אדם עם ראש ורגל, ונבראו הקלף והדיו, ועליידי כך מתממש הרצון העליון.

יהודי שרואה כך את הדברים, לא רק שקיום מצוות אחדות ה' אצלו הוא באופן נעלה ועמוק יותר, אלא כל קיום המצוות שלו מקבל משמעות אחרת. הקשר שלו עם התורה והמצוות נעשה פנימי הרבה יותר. לדוגמה, כאשר ליהודי יש בעיה בריאותית המקשה עליו לקיים מצווה כלשהי, המחשבה הראשונה שלו אינה האם ישנו צד הלכתי לפטור אותו מקיום המצווה; הידיעה שכל מציאותו מתהווית בכל רגע מהקב"ה לשם קיום מצוותיו, מעוררת בו את ההרגשה שכל תוכן קיומו הוא קיום מצוות הקב"ה, אם-כן לא רק שהוא אינו מוכן לוותר על קיומן, אלא הוא גם מרגיש שזה הדבר שיחזק את בריאותו.

וגם אצל יהודי שקיום המצוות יקר בעיניו כל כך עד שמוכן לסבול מכאובים קשים בשביל לקיים את מצוות המלך – הידיעה וההכרה בתוכנו הפנימי והאמיתי של העולם ושל מציאותו האישית, מעמיקה ומעצימה את דביקותו הפנימית בקיום מצוות ה'. הוא חש ומרגיש שהתורה והמצוות הם לא רק דבר שלמענם צריך לעשות הכול, אלא הן הם תמצית ומהות חייו.

אמנם בכדי להפנים את עניין האחדות בנפש האדם נדרש ה"וידעת" – לימוד עיוני, הפשטה לפני מהפשטה; ואחר כך ישנו השלב של "והשבות אל לבבך" – ההשבה אל הלב, ולאחר כל זאת עדיין קשה לאדם, לשכלו ובעיקר למידותיו הרואים ומרגישים את העולם ואת מציאותו האישית כדבר קיים מעצמו – לקבל את הדברים בפשטות ובטבעיות; אבל וודאי הדבר שכל הלומד עניין זה לפי ערכו ולפי רוחב ליבו – הלימוד משפיע עליו. הן בנוגע לכך שמצוות האמונה באחדותו יתברך מתקיימת עליידו בהידור יותר, והן בהשפעת אמונה זו על כללות עבודת ה' שלו בפועל ממש. כל יהודי שלומד ומבין את עניין אחדות ה' עליפי חסידות, הדברים משפיעים על חייו במידה כזו או אחרת. ההכרה באמת של אחדות ה' משנה את ההסתכלות של האדם על עצמו ועל העולם, מרוממת את השאיפות שלו, מגלה את האמת הפנימית שלו ואף משפיעה על מעשיו בפועל.

■

ויהירצון, שהלימוד והעיסוק בסוגיית אחדות ה', יחישו ויזרו את קיום הייעוד "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" ותתגלה לעיני בשר אחדותו ית' המוחלטת, בקרוב ממש.

להבין מעט מזער מ"ש בזהר דשמע ישראל כו' הוא יחודא עילאה
ובשכמל"ו הוא יחודא תתאה:

פרק א וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא
האלהים בשמים ממעל ועל הארץ
מתחת אין עוד. וצריך להבין וכי תעלה על דעתך שיש
אלהים נשרה במים מתחת לארץ שצריך להזהיר כ"כ
והשבות אל לבבך. הנה כתיב לעולם ה' דברך נצב
בשמים ופי' הבעש"ט ז"ל כי דברך שאמרת יהי רקיע
בתוך המים וגו' תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות
לעולם בתוך רקיע השמים ומלוכשות בתוך כל הרקיעים
לעולם להחיותם כדכתיב ודבר אלהינו יקום לעולם
ודבריו חיים וקיימים לעד כו' כי אילו היו האותיות
מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן היו כל השמים
אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל וכמו קודם מאמר
יהי רקיע כו' ממש וכן בכל הברואים שבכל העולמות
עליונים ותחתונים ואפי' ארץ הלזו הגשמית ובחי' דומם
ממש אילו היו מסתלקות ממנה כרגע ח"ו האותיות
מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי
בראשית היתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני ששת
ימי בראשית ממש וז"ש האר"י ז"ל שגם בדומם ממש
כמו אבנים ועפר ומים יש בחי' נפש וחיות רוחנית
דהיינו בחי' התלבשות אותיות הדבור מעשרה מאמרו'
המחיות ומהוות את הדומם להיות יש מאין ואפס
שלפני ששת ימי בראשית ואף שלא הזכר שם אבן
בעשרה מאמרות שבתורה אעפ"כ נמשך חיות לאבן
ע"י צירופים וחילופי אותיו' המתגלגלות ברל"א שערים
פנים ואחור כמ"ש בס' יצירה עד שמשתלשל מעשרה

מאמרות

שער היחוד והאמונה עז

מאמרות ונמשך מהן צירוף שם אבן והוא חיותו של האבן וכן בכל הנבראים שבעולם השמות שנקראים בהם בלשון הקדש הן הן אותיות הדבור המשתלשלו ממדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה ע"י חילופים ותמורות האותיות ברל"א שערים עד שמגיעות ומתלבשות באותו נברא להחיותו לפי שאין פרטי הנבראים יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן שבתורה שהחיות הנמשך מהן עצמן גדול מאד מבחי' הנבראים פרטיים ואין כח בהם לקבל החיות אלא ע"י שיורד החיות ומשתלשל ממדרגה למדרגה פחותה ממנה ע"י חילופים ותמורות האותיות וגימטריאות שהן חשבון האותיות עד שיוכל להתצמצם ולהתלבש ולהתהוות ממנו נברא פרטי וזה שמו אשר יקראו לו בלה"ק הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה שנשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה שיש בהם כח וחיות לברוא יש מאין ולהחיותו לעולם דאורייתא וקב"ה כולא חד:

פרק ב והנה מכאן תשובת המינים וגילוי שורש טעותם הכופרים בהשגחה פרטית

ובאותו' ומופתי התורה שטועי' בדמיונם הכוזב שמדמין מעשה ה' עושה שמי' וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו כי כאשר יצא לצורף כלי שוב אין הכלי צריך לידי הצורף כי אף שידין מסולקות הימנו והולך לו בשוק הכלי קיים בתבניתו וצלמו ממש כאשר יצא מידי הצורף כך מדמין הסכלים האלו מעשה שמים וארץ אך טח מראות עיניהם ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה והתמונה מתמונת התיבת

פרק א

השאלה מתחזקת עוד יותר, לאור העובדה שבנושא זה התורה אינה מסתפקת בציווי "יידעת... כי ה' הוא האלקים", אלא מתווספת כאן אזהרה מיוחדת: "והשבות אל לבבך". התורה דורשת מהאדם מאמץ מיוחד של התבוננות רבה בעניין כדי להפנימו וליישבו בלבו. ציווי כזה נדרש רק כאשר לב האדם נוטה לטעות מדרך האמת – אזי יש צורך להוסיף אזהרה מיוחדת "והשבות אל לבבך". אבל בנידון דידן צריך ביאור: מדוע תהיה נטיית האדם לחשוב שיש אלוהים במים מתחת לארץ עד שיש צורך בציווי "והשבות אל לבבך" לשלול טעות זו?

מכוח שאלה זו, מפרש אדמו"ר הזקן שאין כוונת הכתוב לומר שאין עוד אלוהים או כוח בעל שליטה מלבד הקב"ה, אלא הכתוב "אין עוד מלבדו" הוא כפשוטו ממש: אין עוד מציאות מלבד הקב"ה. בדיוק כמו שלפני בריאת העולם היה הקב"ה יחיד ומיוחד ולא הייתה שום מציאות מלבדו, כך גם עכשיו, לאחר שנבראו השמים והארץ וכל צבאם – הקב"ה הוא יחיד ומיוחד ואין

בשמים ממעל ועל הארץ מתחת". מכך מובן, שכוונת הכתוב "בשמים ממעל" היא בהמשך לכתוב לעיל "פן תשא עיניך השמימה"; "ועל הארץ מתחת" הוא בהמשך לכתוב "תבנית כל דגה אשר במים מתחת לארץ". ע"פ לקוטי שיחות חלק כט עמ' 27.

"יידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד". וצריך להבין, וכי תעלה על דעתך שיש אלהים נשרה במים מתחת לארץ שצריך להזהיר כל כך "והשבות אל לבבך"?

הפירוש הפשוט של פסוק זה הוא: לדעת שה' הוא האלוהים היחיד, ואין עוד אלוהים מלבדו, לא בשמים ממעל ולא על הארץ מתחת.¹ ועל כך מקשה אדמו"ר הזקן, מדוע יש צורך לשלול סברא תמוהה כזו שמלבד הקב"ה ישנו ח"ו עוד אלוהים נשרה במעמקי הים מתחת לאדמה?²

(1) ואתחנן ד, לט.

(2) היינו במים מתחת לארץ.

(3) בתרגום אונקלוס מפרש "ועל הארץ מתחת" – "ושליט על ארעא מלרע". ולפי פירושו הכתוב שולל (לא אלוהים הנשרה מתחת לארץ, אלא) אלוהים השולט במים מתחת לארץ. ואף-על-פי-כן מקשה אדמו"ר הזקן "וכי תעלה על דעתך שיש אלקים נשרה במים מתחת לארץ", כיוון שמפשט הכתובים נראה שהתיבות "ועל הארץ מתחת" משמעותן אלוהים הנשרה במים מתחת לארץ.

דבר זה מוכח מהמשך העניינים בפרשה. לפני זה נאמר: "פן תשחיתו וגו' תבנית כל דגה אשר במים מתחת לארץ", וממשיך "ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח וגו'". ועל כך ממשיך הכתוב ואומר: "יידעת היום גו' כי ה' הוא האלקים

הבעש"ט⁷ מפרש שתיבת "דברך" שבפסוק "לעולם ה' דברך נצב בשמים" מתייחסת לדיבור האלוקי "יהי רקיע בתוך המים", שנאמר ביום השני לבריאת העולם, שבדיבור זה מצוי הכוח האלוקי הבלתי-מוגבל שממנו נבראו השמים⁸.

ומדגיש הכתוב "לעולם ה' דברך נצב בשמים": האותיות של הדיבור האלוקי, נמצאות ומלוכשות לעולם בתוך השמים בכדי "להחיותם". כלומר: פעולת המאמר האלוקי "יהי רקיע" אינה רק לצורך ההתהוות הראשונית של השמים מאין ליש בששת ימי בראשית ומאז השמים קיימים מעצמם, אלא פעולת התהוות הרקיעים היא פעולה הנמשכת תמיד. "לעולם" הדיבור האלוקי "נצב בשמים" להוותם בכל רגע מחדש.

אלא שעל כך מתעוררת השאלה: כיצד ייתכן שהמאמר שנאמר לפני אלפי שנים, בששת ימי בראשית, יהיה נצב "לעולם", גם כעת, בתוך הרקיע בכדי להוותו? על כך מוסיף אדמו"ר הזקן:

כדכתיב "ודבר אלהינו יקום לעולם"
"ודבריו חיים וקיימים לעד כו"¹⁰

דיבורו של הקב"ה אינו כדיבור האדם, להבדיל. כאשר אדם מסיים לדבר - לא

עוד מציאות מלבדו. ועל זה מצווה הפסוק: "וידעת היום והשבות אל לבבך" - לדעת ולהשיב אל הלב, "כי ה' הוא האלקים" - שם הוי' ושם אלקים כולא חד' - וממילא: "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" - חוץ ממנו אין שום מציאות אחרת קיימת, לא בשמים ממעל ולא בארץ מתחת.

דבר זה נוגד להנחת היסוד הפשוטה של השכל האנושי, הרואה את העולם כמציאות עצמאית. לכן יש צורך בציווי מיוחד על כך: "וידעת" - תתבונן ותעמיק בעניין עד שתדעוהו. יתירה מזו: הציווי על הידיעה כשלעצמה אינו מספיק. העובדה שהעולם נראה כמציאות קיימת מקשה מאוד להפנים בלב שה' הוא המציאות היחידה ואין עוד מלבדו. זה נגד החוש הטבעי. לכן יש צורך בציווי הנוסף: "והשבות אל לבבך" - האדם צריך להתאמץ להפנים את העניין אל לבו.

זהו תוכנו העיקרי של שער היחוד והאמונה: לבאר איך גם לאחר שנברא העולם, הקב"ה הוא המציאות היחידה שקיימת ואין עוד מלבדו.

הנה כתיב "לעולם ה' דברך נצב בשמים"⁵, ופירש הבעש"ט ז"ל כי דברך שאמרת "יהי רקיע בתוך המים וגו"⁶, תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים, ומלוכשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם.

7) לאמיתו של דבר פירוש זה נמצא במדרש תהלים על הפסוק. וראה בעיונים לפרק זה סעיף א, כמה טעמים מדוע כתב אדמו"ר הזקן פירוש זה בשם הבעש"ט.

8) כמו שכתוב "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם" (תהלים לג, ו). וכמאמר המשנה "בעשרה מאמרות נברא העולם" (אבות ריש פרק ה).

9) ישעיה מ, ח.

10) לשון ברכת "אמת ויציב".

4) כמו שיתבאר לקמן פרק ו עניין זה ושייכותו לגידון דידן.

5) תהלים קיט, פט.

6) בראשית א, ו.